దైవాధీనపు జీవితం

మా బావ వెంకటేశ్వర్లు జీవితంలో చెమటలుకక్కుతూ పోరాడటం అందరికీ కనిపిస్తుంది. కొందరు జీవితంతో నిశ్శబ్దంగా పోట్లాడతారు. కొందదు జీవితంతో ఆటాడే చాంపియన్లలాగా కసపిస్తారు. మరికొందరు ఒడుపుగా వేటాడతారు. ఇంకాకొందరు నిర్లక్ష్యంగా కూర్చుంటే జీవితమే వచ్చి వనమాలలు వేస్తుంది. (ఇవి నాలుగు కేరట్ల "పసిడి పలుకులు." వీటికీ కథకూ ఏమీ సంబంధం లేదు.)

మా నాయనమ్మ కూర్చున్న పీటమీదనుంచి లేచినట్లు కనబడకుండా పన్నెండు మందికి వంట చేసేది. వంట ఎప్పుడారంభమయిందీ, ఎప్పుడు ముగిసిందీ తెలిసేదికాదు. మాఅమ్మ వంట ప్రారంభించటానికి ముందు, సినిమాలలో టైటిల్స్ మ్యూజిక్‌లాగా పెద్ద ఆర్భాటం మొదలవుతుంది. అయిపోవచ్చేసమయానికి చెడ్డ క్లయిమాక్స్‌గా ఉండి, యమ

టెంపోలో ట్రంపెట్లూ, ఓబోలూ, పియానో బాదుళ్ళూ చెలరేగుతాయి. అంతా ఉండేది అయిదుగురుమూ. వోటు తీసుకుంటే అయిదుగురికీ అయిదుగురమూ “ఈ పూట వంట అలస్యమయింది,” అనేస్థితిలోనే ఉంటాం. మేము భోజనాల ముందు కూర్చున్నప్పుడు నాకు “జనగణమన” లీలగా వినిపించినట్టుంటుంది. (ఇది శుద్ధ డైగ్రేషన్. దీనికూ-డా కథతో సంబంధం లేదు.)

మా వెంకటేశ్వర్లుబావ అ తగారిపోలిక.—అంటే మా అమ్మపోలిక. అతని జీవితంలో బాక్ గ్రౌండు ఎఫెక్టు కొంచెం మోతాదు మించి ఉంటుంది. తన కున్నది నాలుకగెరాల భూమీ, ఆరుగురు పిల్లలూ, ఒక ఎలిమెంటరీ స్కూలునూ. నాలుగెకరాలభూమి ఒకటే రాబడిగలది, మిగతారెండూ ఖర్చుపద్దులే.

ముగ్గురు పిల్లలు పుట్టాక ఇక హాల్ట్ పెట్టమని మా బావకు చెప్పి చూశాను. వింటాడని కాదు —నా తప్పు లేకుండా చెప్పా నన్న ఆత్మసంతృప్తికోసం. చెమటోడ్చటంలో ఆసక్తిగలవాడు భారం గ్గించే పద్ధతులను తప్పక ఆక్షేపిస్తాడు.

దేన్నయినా ఆక్షేపించవచ్చు. ప్రపంచంలో గల ప్రతి మానవ విశ్వాసానికీ వ్యతిరేకంగా మరొక మానవ విశ్వాసం ఉండనేఉంది. సైన్సులోకూడా, విశ్వాసాలు ఇంద్రియగ్రామం కన్నకూడా బలీయమైనవి గదా! (మరికొన్ని పడిసి పలుకులు-కాని కథకు అప్రస్తుతం కావు.)

కాని విశ్వాసాల సమర్థింపు విశ్వసనీయంగా ఉండాలి.

(ప. పః?) పిల్లలను కనడం ఆపుచెయ్యరాదని నన్ను ఒప్పించడానికి చెప్పిన కారణాలు పరస్పర సంబంధం గలవి కావు. అవి ఇలా వున్నాయి;

పిల్లలు కావాలంటే పుడతారుట్రా, వెధవా? దేవుడివ్వాలి. క్షీణే పుణ్యే మర్త్య లోకం విశంతి. మర్త్యలోకం విశంతిగాళ్లు తన కడుపున (అంటే, ఆరోగ్యం కోల్పోయి, కాల్షియం డిఫిన్సీతో బాధపడే మా అక్క కడుపున) పుట్టుకు రావలిసివుంటే ఆపడం నీ తరమా, నా తరమా? బిడ్డలో అని మొత్తుకునేవాళ్ళకు పుట్టరేం?

ఇద్ద రాడపిల్లలూ, ఒకమగపిల్లవాడూ పుట్టారుగదా, ఆడముండల మెజారిటీ ఎక్కువకాలా? ఇద్దరు మగపిల్లలు తరవాత ఒక ఆడపక్షి పుట్టినా నువ్వన్నట్టు హాల్ట్ పెట్టెయ్యొచ్చు. బాలెన్స్‌షీట్ ఫేవర్‌బుల్‌గా ఉంటుంది. కాని వ్యాపారం నష్టంలో ఉండగా ఎలా ఆపటం?

ఈ గర్భనిరోధ విధానా లున్నాయి చూశావూ? అవీ ఖర్చుతో కూడినవే. లెక్కేసి చూశాగా, ఓ విధంగా పిల్లలే చౌక. మరో టేమిటంటే, అవి నమ్మకంగా పనిచెయ్యవు. మావూళ్ళో లక్ష్మీనారాయణ లేడూ...

అన్ని వాదానలూ విని, "ఆపరేషన్ చేయించుకుంటే?" అన్నాను.

నా కేసి మా బావ కోపంగా చూసి, "ఇంకా నయం!" అన్నాడు. అంటే ఆయన ఉద్దేశం నా కర్థం కాలేదు. ఆపరేషను చేయించుకున్నవాళ్లు నా ఎరికిన కనీసం అరడజనుమంది ఉన్నారు. వాళ్ళు పెళ్ళాలతో నిశ్చింతంగా సుఖపడుతున్నారు.

ఇంకోరు చెప్పేది వినకపోవడమే కాకుండా ఇంకోరు విననిది చెప్పటంకూడా మా వెంకటేశ్వర్లుబావకు పరిపాటే.

ఎందుకో చెప్పలేనుగాని, కొందరు సుమతీశతకం పద్యాలు చదివి- ఆలకించబుద్ధి అవుతుంది; మనకు తెలిసిన విషయాలే చెబుతున్నా అందులో ఏదో కొత్తసత్యం ఉన్నట్టు అనిపిస్తుంది. మరికొందరు ఎంత పనికివచ్చే మాటలు చెప్పినా వినబుద్ధిపుట్టదు. లోపం వాళ్ళు చెప్పే తీరులోనో, ఆ చెప్పడం వెనకవుండే మన సత్త్వంలోనో ఉంటుం దనుకుంటాను.

మా బావ జీవితపోరాటంలో కొండలకు వెంట్రుకలు కట్టే ధోరణి తరచు ప్రదర్శించేవాడు. కొండలకి వెంట్రుకలు కట్టట మనేది కడుపు నిండినవాళ్ళు చేసేపని. జీవితంలో జూదమాడటం ధనికుల వ్యాపకం. మాబావ లాటివాళ్ళకు తదినది కాదు.

ఆయన కున్నది నాలు గెకరాలు. ఆ నాలు గెకరాల్లోనూ పధ్నాలుగు రకాలపంటలు వేసి రెండుచేతులా వేలకు వేలు సంపాదించటానికి పథకాలు వేసి కలలు కనడమే గాక, వాటిని వివరంగా అందరికీ చెప్పేవాడు.

"ఒరే చెరుకు వేస్తే ఎంత లాభ మనుకున్నావ్?... పొరపా టైపోయింది గదరా! దొరపొగాకు వేసిఉంటే... ఒరే, మా వూరి మునసబు అల్లుడు కడపలో బత్తాయితోటలు వేసి లాభం చేస్తున్నాట్టగదా...! అన్నట్టు, ఈ అనబిషాహీ ద్రాక్షగురించి ని కేమన్నా తెలుసా?... కనకాంబరం పూల సంగతి విన్నావూ? అరెకరం తోటమీద రోజుకు యిరవై రూపాయలొస్తా యంటున్నా రే? రోజు కిరవయ్యాయితే నెల కెంతవుతుందీ? పోనీ అందులోనే సగం చూసుకున్నా... అసలు

వెయ్యాలిసింది నిమ్మతోట రా. వాళ్ళే ఏడాదికి ఎకరానికి ఎనిమిది వేలులాభంరాని నిమ్మతోట వాట్టి వెధవతోటట!"

ఇదీ వరస. ఒకసారి బంగాళాదుంప, ఒకసారి కాబేజీ లేక కాలీఫ్లవర్, ఒకసారి బుంగమిరప. ఇదంతా ఏమిట్రా? ఉత్తలఆవాలు జల్లితే ఎంత లాభమో తెలుసా? చేసేది ఏమీ లేదు—విత్తులు చల్లు, పంటనల్చుకో. మరోసారి జీడిమా మిళ్ళు—గవర్నమెంటు సబ్సిడీతో మరీనూ...

భూమిని కొంచెంకూడా మార్చకుండా మా బావ ఆ నాలు గెకరాల్లో అన్నిరకాల పంటలూ పండించాడు—మాన సికంగా లక్షలు గడించాడు. అదీ మానసికంగానే మరి. వా స్తవంగా సాధించిన దేమంటే, ఆర్గురు పిల్లలూ, అంతకం తకూ పెరిగిపోతూన్న దారిద్ర్యమూనూ.

ఈ పంట కలలు అలా ఉండగానే, భద్రాచలం ప్రాం తాల్లోనూ, మంజూరుగాని ప్రాజెక్టుల కింద కారుచవగ్గా వందలేసి ఎకరాలు కొని కళ్ళు చెదిరేసేద్యం చేశాడు— మానసికంగానే.

కొంతకాల మయాక ప్రాజెక్టులకు సంబంధం లేని చోట్ల వందలకొద్దీ ఎకరాలు కొనడం గురించి కలలు ప్రారం భించాడు. ఎందుకని అడగండి — ఇళ్ళ స్థలాలుగా అమ్మ డానికి. ఈ ప్రక్రియలో మా బావసంపాదించే లాభంనోటితో గుణించేదికాదు. నేను కాగితంమీద లెక్క వేసినదాకా వద ల్లేదు. వేసుకో! ఎకరం వెయ్యి చొప్పున కొని గజం రూపా యిన్నర చొప్పున అమ్మితే ఎంత లాభం? మాటవరసకి యాభై ఎకరాలతోనే బిజినెస్ చేశా మనుకో- ఎంతయింది?

"ప్లాటు వేసి అమ్మేటప్పుడు రోడ్డుకూ వాటికీ వదలాలి గామాలుగా?" అన్నాను.

మా బావ పళ్లు బిగబట్టి, మూతితో అయిష్టాన్ని సూచించే చప్పుళ్ళు చేస్తూ, "అదంతా వదిలినాకనే మనం గజం రూపాయిన్నర చొప్పున గిట్టేట్టు అమ్మాలనుకుంటే పోలా? నిక్షేపమాటి ఇళ్ళ స్థలాలు గజం రూపాయిన్నర కెవడ్డా ఇస్తాడూ? రెండున్నర అంటే ఎగరేసుకు పోరుట్రా? లెక్క ఎంతొచ్చిందీ?" అన్నాడు బావ.

"గజం రూపాయి చేసుకో, బావా. ఎకరం నాలుగు వేల ఎనిమిదొందల నలభై. యాభై ఎకరాలకు?——"

"ఛీ, ఛీ! అప్రాచ్యుడా! మన లాభమంతా దిగలాగే స్తున్నావు" అన్నాడు బావ

"కాస్త తక్కువ అంచనాలోనే ఉంటేమంచిది, బావా."

"సరే పోనీ, రౌండుగా ఎకరంమీద అయిదువేలు వస్తుందనుకో– చచ్చుధర– అయినా మనలో అనుకోవటానికి కేం? యాభై ఎకరాలూ యాభై–అయిదువేలు, అంటే రెం డున్నర లక్షలు. ఇంతేనా?" బావకు నీరసం పుట్టింది.

"న్నర కూడా ఎక్కడిది. యాభై ఎకరాలూ ఊరికే రాదుగా? ఎకరం రెండువేల చొప్పున ఒకలక్ష. పోనేపోయె."

"ఇంకా నయంరోయ్! ఎకరం రెండువేలే వెయ్యి గదా అనుకున్నాం. పై అరలక్షా పోయిందా. అంటే దిగు బాటు రెండు లక్షల యిందా? ... మనం మరీ తక్కువకమ్మ

మీద సునాయాసంగా అయిదారు లక్షలు వచ్చేస్తాయి, తెలుసా?"

నాకు తెలీదన్నాను. బావ నా అజ్ఞానానికి జాలిపడ్డాడు; ఆయన అమాయకత్వానికి నేను దడుచుకున్నాను.

మా బావ కలల ఆర్భాటం గురించి పూర్తి దండకం చదవటం నా కిష్టంలేదు. (గ్రంథ విస్తర భీతి.) ఒకవేళ చదవ దలిచినా నాకు ఆయన బుర్రలో ఉన్న ఆలోచనలన్ని తెలుసు నన్కోను. అంచేత నాకు తెలిసినవాటిలో కొన్ని మాత్రమే చెప్పాను. (అన్నీ చెప్పాను లెండి. కాని జిడ్డు పట్టించానని ఎలా ఒప్పుకోను? కొందరు మహారచయితలు వాళ్ళకు తెలిసిం దంతా రాసేస్తారు. నాబోటివాడు తెలిసిందానికన్న ఒక్క పిసరు హెచ్చే రాసినా నమ్రతగా ఉండటం మంచిదిగద.)

ఉద్యోగం విషయం అడక్కండి. ఎలిమెంటరీ స్కూలు. అందులోనూ పల్లెటూరు. స్కూలుమీద వచ్చే ఆదాయం ముడుపులకు చాలదు.

సంతానయోగం బాగా ఉన్నందున ఎవరూ పూటా సరిగా తినేవాళ్ళు కారని నా అనుమానం. ఏపిల్ల ఒంటినా చిరగని బట్టలు నేను చూళ్ళేదు. నేను చూడనప్పుడు వాళ్ళు మంచిబట్టలే కట్టుకునే వాళ్ళనుకుంటే నాకు తృప్తిగానే ఉం టుందిగాని, అనుకోవటం చాతకావటం లేదు.

మా సుందక్క కాపరానికి నేను చెయ్యగలిగిందేమీ కనిపించలేదు, ఏపండగనో వంకపెట్టి వాళ్ళందర్నీ పిలుచు

కొచ్చి, ఓ వారంరోజులుంచుకుని, ఓపికమటుకు బట్టలూ అవీ పెట్టి పంపించడం తప్ప.

మా బావకి బస్తీజీవితం బాగుండేదికాదు. మాఅక్క వారం పదిరోజులు చాకిరి తప్పిందని సంతోషించేదే గాని, ఆవిడకు బస్తీ జీవితం అంత నచ్చదు. పిల్లలుమాత్రం మా ఇంట్లో ఉన్నన్నాళ్ళూ స్వర్గంలో ఉన్నట్టే ఉండేవాళ్లు. తిరిగి ఇంటికి బయలుదేరేటప్పుడు పెద్దపిల్లలు బిక్కమొహాలు వేసేవాళ్లు.

అందరికన్నా గోపాలం బిక్కమొహం వేసి, "అప్పుడేనా? నేను రెండురోజు లుండి వస్తా...అసలు రానే రాను. మావయ్య గారింటోనే ఉండిపోతా." అని దశలవారీగా తన అసమ్మతిని పెంచుకుపోయేవాడు_ చివరకు అందరితోబాటు వాడూ వెళ్ళేవాడు.

మా బావ ఆపరేషన్ చేసుకోమన్నప్పుడు మగపిల్లల మెజారిటీకోసం నిరాకరించా డన్నానేమో కాదూ? అది సాధ్యపడింది కాదు. ఇద్దరాడపిల్లల తరువాత గోపాలం పుట్టాడు. వాడి తరవాత మళ్ళీ ఇద్దరాడపిల్లలు పుట్టి, ఆరో వాడు మగపిల్లవాడు పుట్టాడు. బడ్జెటు లోటు రెట్టింపయింది.

ఆడపిల్లల్ని గురించి నేను చేయగల దేమీ లేదు. చట్టాన్ని ధిక్కరించి వాళ్ళను చిన్నతనంలోనే మా బావ ఎవరికో ముడిపెట్టేస్తాడు. పెద్దదాన్నీ, రెండోదాన్నీ అలాగే పదేళ్లు దాటకుండా ముడిపెట్టేసి, గుళ్ళో పెళ్ళి గుట్టుచప్పుడు కాకుండా చేశాడు. పెద్దదాని పెళ్ళికి పిలవొచ్చినప్పుడు నాకు శైత్యభారంగా ఉంది.

"ఇంత జబ్బుతో నువు పిల్లల్నేసుకుని ఏం బయలు దేరతావుగాని, చదివింపు లేవైనా ఉంటే ఇప్పుడే నా మొహాన పారెయ్యి. ఆ పురోహితుడిచేత నే పేరు చెప్పిస్తాను" అన్నాడు బావ. ("ఇంత జలుబుతో" అనే ఓవేళ బావ అన్నాడేమో, నాకు "జబ్బు" అన్నట్టుగానే వినిపించింది. అందుచేత చిత్రగుప్తుడు నన్ను క్షమించుగాక!)

ఓ యాభై చేతిలో పెట్టి పంపాను. దాంతోనే బావ పెళ్ళిఖర్చు గడిపేశాడా అని నా అనుమానం.

రెండోపిల్ల పెళ్ళికి పిలవడానికి వచ్చినప్పుడు, "ఒరే, నువు పెద్దదాని పెళ్ళికి రాలేదు. ద్వితీయ విఘ్నం చేస్తావా ఏం?" అన్నాడు. కావాలనే అన్నాడో, మాటవరసగా అన్నాడో నాకైతే తెలీదు.

"ఎందుకు చేస్తాను, బావా?" అన్నాను. పెళ్ళికి వెళ్ళలేదు. ఈసారి నూరు రూపాయ లిచ్చాను.

అసలుసంగతేమిటంటే, అందరికీ ఆడపిల్లలు బరువైతే మా బావ వాళ్ళ బరువును చాలా అవలీలగా దించేసుకునే తెలివితేటలు ప్రదర్శించాడు.

కాని గోపాలంగాడి భారం మహా మోస్తున్నట్టు కన బడ్డాడు. రెండోపిల్ల పెళ్ళికిముందే వాటిమీద దాడి ప్రారం భించాడు.

"వాడిమీద ఎన్నో ఆశలు పెట్టుకున్నాను. వెధవ నన్ను దగా చేసేట్టున్నాడు. అసలు వాడో అయిదేళ్లు ముందు పుట్టాలిసింది. అయిదేళ్ళాలిస్యంగా పుట్టాడు. నాచేతి

కక్కూరకు రావటం అయిదేళ్లు ఆలిస్య మవుతుందా, కాదా? మొదటి సంతానంగా అఘోరి స్తే నాకు సంసారభారం అయిదేళ్లు తగ్గేది గద. మాట్లాడ వేం?"

"ఏం మాట్లాడను, బావా? మొదటి సంతానం అంత చురుగ్గా ఉండదంటారు."

"ఏడిసినట్లుంది! ఏడిచి మొహం కడుక్కున్నట్టుంది. నేను మొట్ట మొదటి సంతానమే!"

'అంచేతే'... అనబోయి మానేశాను.

"వీడు మూడో సంతానమై ఏం అఘోరిస్తున్నాడంటావు? లెక్కలు సున్నా! అన్నీ సున్నాయే! ఈక్షణం చదివింది మరుక్షణం మరిచిపోతాడు."

"కొంచెం మతిమరుపేమో?"

వెధవకి సినిమా పాటలన్నీ గ్న్యాపకం ఉంటాయేం, మతిమరుపు కాదు. మాయరోగం. చూస్తాను, చూస్తాను! గోడ్ల వెనక పంపిస్తాను."

మా బావను చూ స్తే జాలేసింది. బడిపంతులుకొడుకు చదువులో బండ అంటే కొంచెం పరువు తక్కువేమరి. కొడుక్కు చెప్పలేని చదువు ఊళ్ళో పిల్లల కేం చెబుతాడంటారు నలుగురూ. కాని బావ మాటల్లో నాకాటే నమ్మకం కుదరలేదు. గోపాలాన్ని చూస్తూనే ఉన్నానుగద. వాడు కాస్త పరధ్యానం మనిషేమోగాని, బండ అన్న అనుమానం నా కెన్నడూ కలగలేదు.

"ఈసారి శలవులకు వాణ్ణి పంపించు. వాడి గోడ వేమిటో కాస్త నేనుకూడా చూస్తాను," అన్నాను.

గోపాల ఒంటరిగా మొదటిసారి మా ఇంటి కొచ్చే టప్పటికి వాడికి ఏడో ఏడను కుంటాను. అంతకుముందే మా పెద్దపిల్లకు సంగీత పాఠాలు మొదలు పెట్టించాం. మా శకుంతల వా డీడుదే. వాడికన్న నలభై రోజులు ఎంతో చిన్న. ఇద్దరికీ ఈసారి భలే దోస్తీకలిసింది.

"బావ సినిమాపాటలు భలే పాడతాడు, నాన్నా. అచ్చు నాగయ్యల్లేనే పాడతాడు," అన్నది శకుంతల నాతో

పాడమనటం వ్యవధిగా గోపాలం పాడాడు. వాడి గొంతు పాడేటప్పుడు చాలా శ్రావ్యంగా ఉంది. మా అక్కయ్య చిన్నతనంలో తుంగల చలపతి పాటలూ, రామ నాథశాస్త్రి పాటలూ బాగా పాడేదని నాకు గర్తు కొచ్చింది. ఇంకేం? గోపాలానికి తల్లినుంచి పాట అబ్బింది.

సంగీతం మేస్టరు వచ్చి మా అమ్మాయికి పాఠం చెప్పేటప్పుడు గోపాలం దరిదాపుల్లోనే ఉండి, దాని పాఠాలన్నీ తానుకూడా ఒప్పజేప్పేవాడు.

నా కనిపించింది – సంగీతం చెప్పిస్తే గోపాలానికి బాగా వస్తుందేమో! వాడుకూడా వాళ్ళ నాన్నల్లేనే ఎలిమెం టరీ స్కూలు నడపాలని ఎక్కడుందీ?

"ఇక్కడే ఉండి చదువుతోబాటు సంగీతం కూడా నేర్చుకుంటా వేమిట్రా?" అని అడిగితే, గోపాలం కళ్ళెగ రేసి, "ఓ!" అన్నాడు.

కాని మా బావ చచ్చినా ఆ ఏర్పాటుకు ఒప్పుకో నన్నాడు.

"వాడి కున్న తెగులే సంగీతమైతే, దాన్ని పెంచు తానంటా వేమిటి? ఆ సంగీతం పోయినవాడు వాడికి చదు వొస్తుంది. పుస్తకం ముందేసుకుని కూనిరాగాలు తీస్తాడు. కుంక! పుస్తకం ఏం వంటపట్టుతుందీ?" అన్నాడు బావ.

"సరే నీయిష్టం," అన్నాను.

గోపాలం ఆ వేసవికి మా ఇంటికి మళ్ళీ వచ్చాడు. ఈసారి మా శకుంతుల కృతులు పాడేస్తున్నది. మాఇంట్లో రేడియోకూడా ఏర్పాటయింది.

మా శకుంతుల అస్తమానమూ రేడియోలో హిందీ సినిమా పాటలువినేది. దానికి – సహజంగా – తాను నేర్చు కునే కృతులకన్న, హిందీ సినిమా పాటలే బాగుండేవి. ("సహజంగా" అంటే నా మనస్తత్వాన్నిబట్టి అని అర్థం. నాకు తెలిసినంతవరకూ ఈ మాటను అందరూ ఈ అర్థం తోనే వాడతారు.)

కొద్దిరోజులపాటు గోపాలంకూడా సినిమాపాటలు విని ఆనందించాడు. ఆనందించటమే కాదు. రెడుమూడుసార్లు విన్న పాటలను తిరిగి పాడేశాడు. మా శకుంతల ఆశ్చర్యం వర్ణనాతీతం.

"మీ ఇంట్లో రేడియో ఉందా? నువ్వీపాటలు చాలా వందలసార్లు విన్నావుకదూ?" అని అది అమాయికంగా గోపాలాన్నడిగింది. వాడులేదంటే నమ్మలేదు.

అంతకంటే చిత్రమేమంటే రెండుమూడు వారాలు గడిచాక గోపాలం శాస్త్రీయ సంగీతం ముందు సినిమాపాట

లేవీ ఆగవనీ ఖచ్చితంగా శకుంతలతో చెప్పేశాడు. మాపిల్ల పాడే కృతులు వాడికి కంఠతా వచ్చేశాయి.

"అబ్బం కాదు, చెకూ్కా. నువు నేర్చుకునే కృతులకన్న ఈ సినిమాపాట లేం గొప్ప?" అన్నాడు గోపాలం. ("శకుంతల"కు అపభ్రంశ రూపం "చెకు్క". అటువంటి అపభ్రంశాలు ఫాషను.)

ఇక్కడ ఒక్క విషయం ఒప్పేసుకో నివ్వండి. గోపాలం అన్న మాట నాకు వేదవాక్యమై, సంగీతంలో నాకుంటూ వచ్చిన అంతంత మాత్రపు అభిరుచిని సరయిన దారిలో పెట్టింది. ఈ ఒక్క విషయంలోనూ వాడు నాకు గురువు. ఈ సినిమా పాటలు పుబ్బలో పుట్టి మఖలో మాడిపోతూంటే కృతులు శతాబ్దాల తరబడి ఎందుకు బతికి ఉన్నాయో నాకు తెలిసేటట్టు చేసినవాడు గోపాలం.

వాడు సంగీతం విద్వాంసుడు కాకూడదని నిర్ణయించిన వాడి తండ్రిగురించి నా అభిప్రాయం అడక్కండి— నాకన్న పెద్దవాడు.

తిరిగి స్కూళ్ళు తెరిచేసమయానికి మా బావ వాణ్ణి తీసుకుపోవటానికి వచ్చినప్పుడు నేను మళ్ళీ వాడి సంగీతం గురించి ప్రస్తావించి చూశాను.

మా బావ ఔరంగజేబల్లే సంగీతం అనగానే శివమెత్తిపోయాడు.

"బంగారం పారేసుకుంటున్నావు బావా!" అన్నాను.

"ఆ కాకిబంగారం నాకొద్దు. నా కసలే వాడంటే మండిపోతున్నది. నన్ను మరింత రెచ్చగొట్టకు. నీ మేనల్లు

డిలో నీకంత నమ్మకం ఉంటే ఒక పని చెయ్యి. వా డెట్టాగూ నాకక్కరకురాడు. నువ్వు వాణ్ణి నీ ఇచ్ఛానుసారం పాడు చేసుకో. నీ కూతుర్నిచ్చి పెళ్ళిచెయ్. ఇల్లరికం ఉంచుకు తిండిపెట్టు. కట్నం ఇచ్చేదేదో ఇప్పుడే నా మొహాన పారెయ్యి" అన్నాడు బావ.

నాకు పెద్ద ఎసరే పెట్టాడు. తప్పించుకోవటానికి, ఒక దాని కొకటి అతకకుండా కారణాలు దొర్లించేశాను. (నీవు నేర్పిన విద్యయే నీరజాక్ష.)

ఒక టేమిటంటే, శకుంతలను గోపాలానికి స్తే వర హీన మవుతుంది. మా బావ తన కూతుళ్ళకు చేసినట్టే నేనుకూడా ఏడాదిలోపుగా పెళ్ళిచేస్తే, ఆ పెళ్ళికూతురి పక్కన పెళ్ళికొడుకును చూసి అంతా నవ్వుతారు. అదీగాక మేనరికాలు చెయ్యటం చాలా తప్పు. పెట్టుకున్న వరసల ప్రకారం బావా మరదళ్ళే అయినా, రక్తసంబంధాన్నిబట్టి అన్నా చెల్లెళ్ళే. అటువంటివాళ్ళ మధ్య పెళ్ళిళ్ళు ఎంత మాత్రమూ కూడవు. మరో టేమిటంటే, రేపు నేను వాణ్ణి గొప్ప సంగీత విద్వాంసుణ్ణి చేసి, వాడు రెండుచేతులా వందలూ వేలూ సంపాదిస్తుంటే బావ ఈమాటమీద ఉండడు. నా కొడుక్కు ఇల్లరికం ఉండే ఖర్మేమి టంటాడు.

మా బావ పెద్దగా నవ్వి, "ఎందుకింత ఉపన్యాసం? వాడు సంగీతం నేర్చి బిచ్చం కూడా ఎత్తుకోలేడని నీకూ తెలుసు. ఆమాట అఘోరించరాదూ!" అన్నాడు.

ఆ తరవాత కొద్ది రోజుల గోపాలకేం వ్యవహారం నా చెయ్యా, మా బావచెయ్యాకూడా దాటిపోయింది. గోపాలం ఘనుఘోరం అందరికన్నా పెద్ద రాంకులో తప్పాట్ట. మా బావ వాణ్ణి స్పృహతప్పిపోయేట్టు కొట్టాట్ట. గోపాలం ఎవరితో చెప్ప కుండా ఎక్కడికో లేచిపోయాట్ట;

"నేను నాన్నకన్న ఎక్కువ సంపాదించినదాకా వుత్తరంకూడా రాయను," అని. ఆ పన్నెండేళ్ళ వెధవ కాయ్దు రాసినదాకా మా అక్కయ్య అన్నంకూడా తినకుండా ఏడుస్తూ కూర్చిందిట.

గోపాలం ఇంటికి రాలేదన్నమాటేగానివాడిసంగతులు అప్పుడప్పుడూ తెలుస్తూనే ఉన్నాయి. వాడేదో నాటకసమాజంలోచేరాడని విన్నాను. ఆ నాటక సమాజంలో చేరి వాడు చేసిన ఘనకార్యం హోటలునుంచి టిఫిన్లు తీసుకురావటమూ, అడవాచాకిరీ చెయ్యటమూ మాత్రమేనని తరవాత తెలిసిందనుకోండి. వాడు ఎంగిలిపళ్ళాలు కడిగినా నా కేమీ నామోషీ లేదు. అంత చిన్నతనంలో వాణ్ణి వాడు పోషించుకోగలిగినందుకు సంతోషించాను.

ఈ దేశంలో కాక మరోదేశంలోనైనా వాడివంటి కుర్రాడికి మంచి అవకాశా లుండేవేమోనని అనుమానం నన్ను వదలలేదు. ఏమో? నాకుమటుకేం తెలుసు? ఇంతకన్నకూడా బడుగు దేశా లుండవచ్చు! అక్కడ కుర్రాళ్ళ జీవితం ఇంతకన్నకూడా దైవాధీనం కావచ్చు.

అయిదారేళ్ళ క్రితం మా గోపాలం మద్రాసు చేరి

నట్టు తెలిసింది. సినిమాఛాన్సుల కోసం చూస్తున్నా డని ఎవరో చూచాయగా అన్నారు.

మా అమ్మాయి కాలేజీలో చేరుతూనే సంగీతంమానే సింది. నేర్చుకున్నంతవరకు బాగానే పాడుతుంది.

ఒకనా డది రేడియో వింటూ, "ఆ గొంతు బావదల్లే ఉంది," అన్నది. ఏదోపాటల నాటకం. నాటకంచివర చెప్పిన పేర్లలో వి. గోపాలరావుఅనే పేరుకూడావుంది. మామేనల్లుడే అయుండాలి. నేను గొంతు ఏ మాత్రమూ గుర్తించలేదు. కాని మా శకుంతల గుర్తించింది.

ఆ తరవాత అప్పుడప్పుడూ మద్రాసు రేడియో కేంద్రం పాటల నాటకాల్లో వాడి గొంతు వింటూ వచ్చాం.

రెండేళ్ళ క్రితం మా శకుంతల పెళ్ళిఅయినప్పుడు గోపాలం ఆకాశంనుంచి ఊడిపడ్డట్టుగా దిగాడు. మనిషి పూర్తిగా మారిపోయాడు.

రేడియోలో వాడు పాడినప్పుడల్లా విధిగా వింటున్నా మని చెప్పాం. (మేం విన్నది మొత్తం మూడుసార్లే. కాని అలా అంటే వాడు సంతోషిస్తాడని!)

"అవునుగాని, గోపాలం, శాస్త్రీయ సంగీతం సాధన చేశావా?" అన్నాను.

"ఎందుకొచ్చిన శాస్త్రీయ సంగీతంలే, మామయ్యా? ఎవడిక్కావా లది?"

"ఇంతకూ నీవు మద్రాసులో ఏం చేస్తున్నావు? ఎట్లా గడుస్తున్నది?" అన్నాను.

"ఒక మ్యూజిక్ డైరుక్టరు దగ్గిర అసిస్టెంటుగా పని చేస్తున్నాను. ఎప్పుడన్నా రేడియోవాళ్ళు పిలుస్తారు. ఫరవా లేదు. ఒకటి రెండు డబ్బింగు పిక్చర్లఛాన్సు తగిలింది. కాస్త డబ్బు బాంకులో వేసుకున్నాను కూడా," అన్నాడు గోపాలం.

డబ్బు బాంకులో వేసుకున్నానంటే రెండొందలో, మూడొందలో అనుకున్నాను. కాని కింద ఏడు గోపాలంచేసిన ఫీట్లు తెలియవచ్చాయి. పట్నానికి పదిహేను మైళ్ళదూరంలో గోపాలమూ, ఇంకొకడూ కలిసి ఆరెకరాలు కొని ప్లాట్లువేసి ఇళ్ళస్థలాలకింద అమ్మి, చెరొక యాభై వేలూ చేసుకున్నారట; చెరో వెయ్యిగజాలూ తమ సొంతానికి ఉంచుకున్నారట. అక్క డికి అయిదారు మైళ్ళదూరాన గోపాలం పదెకరాలు కొని, బావి తవ్వించి, పంపుసెట్టు పెట్టి సమస్తమైన కూరలూ, పువ్వులూ పండించి, నెలకో అయిదారు వందలు సంపాదిస్తు న్నాడు. వాడికి పెళ్ళి అయింది. ఒక ఆడపిల్ల కూడానూ, తన సొంత స్థలంలోనే మంచి ఇల్లూ, తోటా ఏర్పాటు చేసుకు న్నాడు. ఇప్పుడు సినిమా గొడవలేమీలేవు. ఇటీవలనే తాంబ రానికి మూడుమైళ్ళ దూరాన మరో పదెకరాలు కొని, ఇళ్ళ స్థలాలుగా అమ్ముతున్నాడని తెలిసింది. మహాబలిపురం వెళ్ళే దారిలో కూడా ఏదో స్థలాలమ్ముతున్నారనీ, అందులో వాడికో భాగం ఉందనీ వింటున్నా. కనక, అయ్యా—దైవా ధీనపు జీవితం!

—o—